

Pályamunka „A legkedvesebb olvasóm” CSMKE pályázatra

Jelige: „*Deszkaszál*”

- Gondoltuk, megnézzük már, hogy könyvtároskodsz.
- Gyertek csak, van itt minden, csak olvasó nem volt még.
- Osztt vannak-e jó könyveid? Mert anélkül nem is lesz olvasód.
- Nézzetek szét, van itt minden!
- Minket csak a jó könyvek érdekelnek, nem a szecskák.
- Vannak, persze hogy vannak jó könyvek, de azokat én olvasom elsőnek, ha már én vagyok a könyvtáros.

- A könyvtáros azért van, hogy az olvasóknak adja a legjobb könyveket. Na, ide velük!

- Itt van mind, válogassatok kedvetekre!

Ez a beszélgetés kerekén hatvan éve hangzott el, 1955 szeptemberében. Akkor lettem könyvtáros. Mielőtt matuzsálemi koromért tisztelni kezdenének (épp elég a tényleges is), elárulom, hogy tizenegy éves voltam, a szikáncsi iskola V. osztályos, pontosabban az osztatlan V-VI. osztály tanulója.

A könyvtárosságot annak köszönhettem, hogy jó tanuló voltam, megszerettem olvasni. A könyvtár még csak egy éves volt, elődöm, egy végzett nyolcadikos helyére tettek meg engem. A könyveket az 1954-es nyári szünetben hozta Szikáncsra egy teherautó, s magától értetődőleg lett belőle iskolai könyvtár, más hely nem jöhetvén számításba az 1952-ben felépült tanyaközpontban. (80 egyforma vályogház a vasútállomás mögött, lakói a környék nagybirtokain dolgozó korábbi cselédek. Az ő gyerekeik adták a mintegy nyolcvan tanuló többségét. A többiek a tanyavilágból jártak, akár 4-5 km-ről is. Most már vagy hat éve nem jár a vonat, rá nem sokkal bezárták az iskolát is, pedig már 1959 óta nem osztatlan. A mi osztályunk volt az utolsó osztatlan. Harminc éve jártam ott, talán megint elmegyek az e pályázatban felidéződött aranykorom emlékei után. Ugyan lehet-e még találni közülük valamit, valakit?)

A könyvek közt volt új is, régi is, egy rekvirált, öreg, barnára mázolt fehérneműs szekrény polcain sorakoztak vagy kétszázan. Hetente egy könyvtári órát tartottam, a délutánosokat követően.

Az első könyvtári órám ki volt írva a csengő mellett, amely igazi relikvia volt a múltból: egy drótra akasztott ekevasat kellett verni egy kis vasbottal – ez a VII.-VIII.-os hetes privilégiuma volt – valamelyik majorságban ezzel ébresztették a cselédeket. Nekünk tetszett a hangja, főleg kicsengetéskor.

Önfeledten üldögéltem az osztályterem tanári asztalánál, amíg eszembe jutott, hogy megnézzem az állományt. Kinyitottam a szekrényt – egy nagy lakat volt rászerezve – és nézegettem. Ady, Azsajev, Bek, Csokonai – egész Zelk Zoltánig, szép rendben, de az Egri csillagokon kívül jószerivel csak Jókait, meg Vernét ismertem. Tőlük is volt könyv, nem is egy. Meséskönyv viszont nem volt, azokat az alsótagozatos tanítók őrizték a nevelői szobában. A könyvtár közönségét tehát csak a kb. 40 felsőtagozatos alkotta.

Ahogy ott bogarászok, kopognak az ajtón.

- Tessék! – mondom, s hát kik lépnek be, két osztálytársam, R. Jóska, a legjobb barátom és páros fejelőbajnok társam, meg M. Ernő (Cselös), aki futballtehetsége mellett – amivel becenevét kiérdemelte – korát meghazudtolóan művelt volt. Jöhettek volna kopogtatás nélkül is, de a megszokott terem most nem tanterem volt számukra, hanem könyvtár, ahogy nekem is. Megörültem nekik, s a fenti kis szópárbajt csendes szemlélődés, böngészés követte. Ismerős könyveket kerestünk, de nemigen voltak. Cselös talált leghamarabb: a Hatteras kapitány megvolt nekik otthon.

- A mienkben szebb képek vannak – állapította meg, s én máris szégyenkeztem könyvtáram szegényessége miatt, meg persze amiatt is, hogy hírét se hallottam a magyarul is értelmes nevű (hat terasz) Verne hősnek. (Az idegen szavakat jobbra írott alakjukban fonetizáltuk.)

- Én csak a Némó kapitányt olvastam – vallottam be, de nem szereztem vele tekintélyt, mert mindkét olvasóm olvasta már.

- Nektek mi volt benne a legjobb? – érdeklődtem.

- A harc az óriás polipokkal! – hangzott az egyöntetű válasz, amely véleményt magam is osztottam. E történet olvastán napraforgószár lándzsámat, vagyis szigonyomat Ned Land-hez méltó összeszedettségel lóbáltam meg és dobtam célba újra, meg újra udvarunkon, a kukorica-szárkúp oldalára erősített ócska szitakeretbe, ígyen készülve majdani cethalvadászataimra.

Könyvtári találkozásunkkal kezdetét vette valami, amit röviden úgy definiálhatok, hogy nekem két legkedvesebb olvasóm volt. Négy évünk alatt, amíg

a VII.-VIII. osztályt is kijártuk, sok közös élményt hoztak a könyvek. Szűkhatárú, de felhőtlen szórakozásaink közül kiemelkedett az olvasás. Értékké vált. Kellünk ehhez mi is, de legalább annyira akkori helyzetünk is. Talán ennek köszönhető, hogy iskolatársaim közül számosan voltak rendszeres könyvtárlátogatók, még szüleiknek is vittek olvasnivalót.

Amit elsőnek olvastunk el legkedvesebb olvasóimmal, az a Robinson volt, egy gyönyörű, képes, gyerekeknek átdolgozott kiadásban. Annyit beszéltünk róla az iskolában, hogy sok társunk kedvet kapott hozzá. Kézről-kézre járt Defoe könyve, mindaddig, amíg Bandza (K. Bandi) ki nem kölcsönözte. Neki kilenc testvére volt, s nem csoda, hogy mire visszahozta a könyvet, már egyáltalán nem lehetett a könyvtár díszéi közé sorolni. Minden lapján ujjnyomok, több lap beszakadva, fényes címlapján a terjedelmes tintapacák kivakarására irányuló meddő kísérletek nyomai éktelenkedtek.

Olyan mérges lettem, hogy rákiáltottam: - Mit csináltatok ezzel?

- Édesapám olvastatta velünk, nagyobbakkal minden nap, amíg várta a vacsorát, hangosan, hogy mind halljuk, utána meg a kisebbek mindig újra átlapozták a képekért.

- Sírtam is, nevettem is. - Most mit csináljak? Tetszett legalább?

- Azt mondta édesapám, hogy meg kéne venni a boltban, hogy nekünk is legyen egy könyvünk.

Másnap kissé félve számoltam be daliás, bilgeri csizmás igazgatóknak, a legendás pofonok osztójának, akit ettől függetlenül mindenki szeretett, mert ő is szeretett mindnyájunkat. Csak ennyit mondott:

- Csomagold be Janikám és add oda Bandinak. Tiszteltetem Imre bácsit.

Szép kék papírba csomagoltam Robinsont, iskolai vignettára írtam a címét.

Legkedvesebb olvasóimmal ekkor már az Egri csillagokat bújtuk, mégpedig szinkronban, mert kettőnknek megvolt otthon. Annyira tetszett, hogy egyre többet tudtunk idézni belőle. Kialakult egy társasjáték, a *Ki mondta?*

A végén már szinte egyikünket sem lehetett megfogni. Egy emlékezetes alkalommal még – *A cséplők nem lopnak?* – kérdés feltevőjét, sőt a kérdezettet is meg tudtuk nevezni. Felnőtt koromban nagy csalódás volt e népszínműves, kimódolt könyv újraolvasása. 1955 vége felé ilyen gondunk nem volt vele, ám az egymás kedvéért való figyelmesebb olvasás során lelepleztünk egyet-mást: nem lehetett paprikás lével leforrázni a törököket 1552-ben. Vagy: nem lehetett az

ostromlétrát lándzsával kiemelni, hogy „hídként meredjen el a faltól”, végén a törökkel, hiszen igen rövid a ható erőkar. Annak a felfedezésünknek pedig még magyartanárnk is elismeréssel adózott, miszerint Gárdonyi belezavarodott a *bor* és *por* németes kiejtése miatt a német pattantyús, meg az ágyútöltő parasztok közt kialakult polémiába. Mindezek azonban nem kisebbítették remekművi átélésünket. A Harry Potternél bizonyosan különb az Egri csillagok. Ugyan mit szóltunk volna hozzá, ha akkor kerül a kezünkbe?

Volt egy kitüntetett műfajunk, a „harcos könyv” – nagyrészt ide tartozott az Egri csillagok is. Legjobb akkori képviselőjük Cselöseké volt, az I. világháborúról szóló többkötetes, képes korabeli album. Lelkesen olvastuk a sok magyar hőstettet. Csak azt nem értettük, hogyan veszett el végül az ország. A könyvtárban is volt egy kedvencünk: Alexander Bek: A volokalamszki országút. Ezen akartak a németek Moszkvába jutni, ezen nem bírtak Moszkvába jutni. Ott szerettünk volna lenni a szovjet katonák közt.

Bár olvasásunk, élményszerzésünk közel egyfomán folyt, megmaradt köztünk a könyvtáros – olvasó szerep. Én ajánlottam a legtöbb olvasmányt – valahogy kialakult bennem a könyvtárosi attitűd, vagy egyszerűen csak valami érzék a nekem – nekünk – való olvasmányok kiválasztására. Két olvasó barátom, akárcsak jómagam a spontán, néha egyetlen óraközi szünetre korlátozódó megbeszéléseinken vetettük fel a közreadni érdemesnek tartott megfigyeléseket, eleinte csak a cselekményben, de hamarosan a kifejezésekben, megfogalmazásokban is. A Három testőr volt eleinte a leggazdagabb tárházunk a keresetten választékos mondatokhoz.

És akkor Jókai! A két Trenk; Egy hírhedett kalandor; Erdély aranykora; Törökvilág Magyarországon... (S ne feledjük A nagyenyedi két fűzfát!) Nem volt vitás, hogy ő a legnagyobb író, őt a legjobb olvasni. Csak ne használt volna annyi idegen szót. Védelmében egy füzetnyi kis könyvet adtam közre olvasóimnak. Harmadikos koromban kaptam jótanulásért Teleki Sándor: Emlékek Bemről c. (harcos) könyvét. (Ára 2 Ft.) Most is megvan, egyedül az efféle könyvek közül. E kitűnő stílusú és fordulatos könyvecske gyerekek számára szinte élvezhetetlen, annyi benne az idegen szó, kifejezés. Mindazonáltal elismertük a Jókai kortárs Teleki kiválóságát, az ő révén érthetővé vált Jókai látszólagos fontoskodása is. Különben is, akkor még kitűnő magyarázatokat lehetett találni a könyvek végén. Így ragadt ránk egy csomó latin szó.

Időközben Nyilas Misi, Tom Sawyer, Maugli, Áts Feri, Messzi Imriske, Fröhlich tanár úr, Csingacszug – mind családtagjaink lettek.

Humorban Móra Ferenc volt a kedvencünk, meg Tömörkény, talán mert mi is benne voltunk a paraszti világban, modelljeiket megtaláltuk falucskánk lakói közt, s főleg, mert éreztük a nagy írók szeretetét az élcelődés köntösében. A valódi szatírára még nem voltunk fogadóképesek. Mikszáth nagy műveire sem lehettünk még vevők, Móriczéira még kevésbé. Gyerektörténeteikből nem láttuk ki zsenialitásukat. Csak a hozzájuk vezető út lett kikövezve.

Versek? Már nem tudom, ki vetette fel *A puszta télen*-t, e formai és gondolati remeket, amely első látásra szíven ütött. Ez volt az első „igazi vers”, amit megtanultam a magam kedvéért. Ám a fő költemény hatodiktól, amikor az iskolában sorra került, a Toldi volt számunkra. Ma is elszorul a torkom, ha odaérek: „*Nádorispán látja Toldit a nagy fával*”. A parasztfiú imponál a zászlósúrnak; ez kellett nekünk.

A legfelső irodalomból csak egy mű vívta ki mindhármunk tetszését, persze nem is igen került kezünkbe több olyan, ami megfoghatott volna. *Turgenyev: Egy vadász naplója* volt az a könyv, amelynek olvasásakor a nagybetűs Irodalomra való rácsodálkozás lett osztályrészünk.

A fentiek után szükségtelen méltatnom legkedvesebb olvasóim érdemeit. Bizonyos, hogy ha velük nem találkozom, és ha nem e körülmények közt – könyvtáros és olvasó szerepekben – találkozunk, akkor az olvasás nem adta volna meg azokat a felbecsülhetetlen élményeket, amiket megadott máig is. Időtöltésből értékkereső és találó, magasrendű szellemi tevékenységgé vált az olvasás, miközben a legnemesebb szórakozást nyújtotta.

Jóska gépésztechnikus lett, Ernő meg katona. Bár nem készültem könyvtárosnak, nincs is ilyen végzettségem, negyven évig, teljes pályámon könyvtáros voltam, amit mindig nagyon nekem való foglalkozásnak éreztem. Kezdetől fogva tudtam egy fő szabályt: a könyvtáros az olvasóktól kaphatja a legtöbbet, személyében is, hivatásában is, és ezt viszonznia illik, viszonznia kell.